

חינוך בפרשה – ויחי

על פי דרכו

היו הִיָּה 'בית ספר לבעלי חיים'. ההנהלה השקיעה ב'תכנית לימודים', אך התלמידים לא זכו להצלחה כללית. הַבְּרָזָה הצטיין בשיעורי שחייה, אך נחל כישלון בשיעורי טיפוס על עצים. לעומתו, הקוף הצטיין בטיפוס, אך קיבל 'בלתי מספיק' בשחייה. התרנגולת זכתה ל'דאוויה לשבת' בחוג גינון וחקלאות, אבל בשיעור נגינה התלוננו שהיא מקרקרת. הארנב הפליא בשיעורי ריצה, אך חִיב ב'שיעורי עזר' בשיעורי תעופה, ללא הועיל. ההנהלה טענה כי השועל אינו ממש פוטנציאל. הרי פיקח הוא, חבל שמתחכם... עגום היה גורלו של הצב. איטיות נצפתה בו, אובחן ב'עיתוב התפתחותי', ונשלח לזחול בדיר העזים...

גם בני אדם נתברכו בכישורים אישיים. עלינו לזהות אופיו ויכולתו של כל אחד, וכך להביאו להצלחה.

יוסף בא עם בניו להתברך מפי יעקב, לפני מותו. את מנשה בכורו מעמיד מול ימין אביו, ואת אפרים מול שמאלו. יעקב שולח יד ימינו וישמהו על ראש אפרים, ושמאלו על ראש מנשה. בפסוק נאמר שְׁפָל (החכים) אֶת יָדוֹ (משורש ש,כ,ל). ומה חכמה יש בכך? למה מתאמץ יעקב הזקן והחלש להחליף בין ידיו, למה לא דרש מנכדיו הצעירים להחליף ביניהם מקומות עמידתם, שאפרים יהיה בימין ומנשה בשמאל?

יעקב אבינו מלמד לדורות שהמחנך יתאים עצמו אל החניך, ולא ימתין שהחניך ישתווה אליו. כל ילד הינו אישיות נבדלת וייחודית, עולם מלא, ואין עולמותיהם שווים. עלינו לזהותו ולעבוד בדרכו ובסגנונו, לפתוח כל 'שער' במפתח הייחודי. עקרון זה חקק הרה"ק מפיאסצנא הי"ד ('חובת התלמידים'), וכך כתב: "חֲנֹךְ לְנֶעֶר עַל פִּי דַרְכּוֹ, זה הוא העיקר!... מחנך שרוצה לגלות נשמת התלמיד הטמונה והגנוזה בו, לגדלה ולהבעירה באש של מעלה, מוכרח להרכין את עצמו אל התלמיד ולחדור אל תוך קטנותו ונְמִיכּוּתוֹ, עד אשר יגיע אל ניצוץ נשמתו... לא בכל הנערים שווה הוא החינוך, תלוי הוא בכל נער ונער כפי טבעו, דעתו ומידותיו... ולא מה שיצוה ויחנך לזה, יצוה ויחנך לתלמיד אחר השונה ממנו בטבע, רצון ומדות..."

יעקב אבינו מזהה שוני בין אפרים למנשה. לא 'רובוטים' לפניו, אלא נשמות קדושות שהקב"ה הפליא לעשות. כדי לעודד צמיחת עתידם, יעקב מתאים את עצמו אליהם, ולא להיפך! אינו פוקד על נכדיו להתחלף ביניהם, אלא הוא מחליף ידיו! הם נותרים כמות שהם, ואילו הוא, המחנך, יוצר שינוי בקרב עצמו כדי לגשת אליהם. יעקב 'רכן' לעברם. כך עשה הקב"ה בהר סיני. הקב"ה נתן ומסר תורה לכל אחד לפי רמתו. חז"ל דרשו (שמ"ר ה) "הקול יוצא אצל כל ישראל כל א' וא' לפי כוחו, הזקנים לפי כוחן, הבחורים לפי כוחן, הקטנים לפי כוחן... ואף למשה לפי כוחו שנא' מִשֶׁה יְדַבֵּר וְהָאֱלֹקִים יַעֲנֶנּוּ בְּקוֹל, בקול שהיה יכול לסובלו. וכן (תהלים כט) קוֹל ה' בַּפֶּתַח, בְּכוּחוֹ לא נאמר אלא בַּפֶּתַח, בכוחו של כל אחד ואחד."

לא נדרוש מראובן מה שנצפה משמעון. אלא, חינוך לפי כוחו וטבעו! בברכות יעקב נא' אִישׁ אֲשֶׁר כְּבָרְכָתוֹ בְּרַךְ אֶתֶם. אינו הופך את יששכר לסוחר, ואת זבולון ליושב אהלים. יעקב מתהלך לפי רוחם וטבעם, וכך מביא להצלחתם. בחינוך אין 'קו יצור אחיד'! לכל אחד סגולות ייחודיות. ככל שנכיר בייחודיותם נִרְאֶם מתפתחים באישיותם, מבלי לדכא ולפגוע באוצר הבלעדי הגלום בו. 'כיתה מוצלחת' אינה כיתה בה כולם מצליחים באותם תחומים ובאותן רמות, אלא כיתה בה כולם מצליחים, נקודה!

אוי לנו לחסום את יכולת השחייה של הברווז או כשרון הטיפוס של הקוף. ומסכן הוא השועל הפיקח שְׁמוֹרִים פחות ממולחים ממנו חוששים מפניו ומסמנים אותו כ'בעייתי'. ומה רוצים מהכבשה השחורה? המורה החכם מעודד פיתוח כישרונותיהם: הצייר, העסקן, הידען, המנגן, האמרגן... זה פיתוח אישיות!

הקב"ה, 'המלמד תורה לעמו ישראל', ירד להר סיני, ואף ירד לסוף דעתנו, כי דעותינו, כמו פרצופינו, שונות זה מזה. הבא נהיה קשובים לזקננו יעקב. כשיוסף ניסה 'להתערב' בסגנון החינוכי של אביו ולתמוך בידיו, השיב לו בנחת: יְדַעְתִּי בְּנֵי יְדַעְתִּי. יעקב מכיר בהבדל בין ימין לשמאל, והוא שְׁפָל את ידיו. לא רק 'הפך' אלא שְׁפָל, עשה בשכל וחכמה. זו חכמה חינוכית עצומה!

כל חינוך הוא 'מיוחד': אישי וייחודי!

יחיאל מיכל מונדרוביץ'

להארות והזמנות: 123ymm@gmail.com